

GLOBAL RAQOBAT SHAROITIDA BIZNES LOYIHALAR SAMARADORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI

Salayeva Sadokat Uktamovna

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada global raqobat muhiti sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotida biznes loyihalar samaradorligini oshirish masalalari tahlil qilingan. Unda raqobatbardoshlikni ta'minlash omillari, innovatsion yondashuvlar va investitsion muhitni takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, biznes loyihalarining iqtisodiy natijadorligini baholash mezonlari, risklarni kamaytirish mexanizmlari va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralari yoritilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekiston sharoitida kichik va o'rta biznes subyektlari uchun raqobat ustunliklarini shakllantirish, samaradorlikni oshirish hamda barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: global raqobat, biznes loyihalar, samaradorlik, investitsiya, innovatsiya, iqtisodiy rivojlanish, raqobatbardoshlik, O'zbekiston, kichik biznes, barqarorlik.

Abstract

This article analyzes the issues of increasing the efficiency of business projects in the context of global competition within Uzbekistan's economy. It examines the key factors ensuring competitiveness, innovative approaches, and ways to improve the investment climate. The paper also discusses criteria for evaluating the economic effectiveness of business projects, mechanisms for reducing risks, and measures of state support. The research results include practical recommendations aimed at enhancing competitiveness, improving efficiency, and

ensuring sustainable development for small and medium-sized enterprises in Uzbekistan.

Keywords: global competition, business projects, efficiency, investment, innovation, economic development, competitiveness, Uzbekistan, small business, sustainability.

Kirish

So‘nggi yillarda dunyo iqtisodiyoti jadal sur‘atlarda o‘zgarib, raqobat muhiti tobora keskinlashmoqda. Global bozorlarning integratsiyalashuvi, raqamli transformatsiya va innovatsion texnologiyalar rivoji biznes faoliyatining samaradorligini ta‘minlashda muhim omilga aylandi. Ayniqsa, O‘zbekiston singari bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o‘tayotgan mamlakatlar uchun biznes loyihalarni samarali boshqarish, investitsion muhitni yaxshilash va xalqaro raqobat sharoitida milliy iqtisodiyotning barqaror o‘shirishini ta‘minlash dolzarb masalaga aylangan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, xususan “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”da belgilangan ustuvor yo‘nalishlar — xususiy sektorni rivojlantirish, investitsion muhitni yaxshilash, eksport salohiyatini oshirish va innovatsion iqtisodiyotga o‘tish — mamlakatda biznes loyihalarining samaradorligini oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratdi.

Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2024-yil yakuniga kelib O‘zbekistonda faoliyat yuritayotgan kichik biznes subyektlari soni 600 mingdan ortiqni tashkil etgan bo‘lib, ularning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 54 foizdan oshdi. Shu bilan birga, so‘nggi besh yilda xorijiy investitsiyalar hajmi 1,5 baravar oshgan, 2023-yilda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi 10,4 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Bu raqamlar mamlakat iqtisodiyotining jadal rivojlanayotganini va biznes loyihalar samaradorligining ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Biroq global raqobat kuchayib borayotgan sharoitda O‘zbekiston korxonalari oldida bir qator muammolar ham mavjud. Eng avvalo, ishlab chiqarish texnologiyalarining eskiligi, boshqaruv tizimlarining raqamlashtirish darajasining pastligi, eksport yo‘nalishlarining yetarlicha diversifikatsiya qilinmaganligi, shuningdek, innovatsion salohiyatning yetarli darajada rivojlanmagani biznes loyihalarining samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli, samaradorlikni oshirish masalalarini chuqur o‘rganish, tahlil qilish va amaliy takliflar ishlab chiqish zarurdir.

1- jadval.

O‘zbekiston iqtisodiyotining asosiy tarmoqlarida 2024-yilda amalga oshirilgan biznes loyihalar ko‘rsatkichlari keltirilgan:

Tarmoq nomi	Amalga oshirilgan loyihalar soni	Investitsiya hajmi (mlrd so‘mda)	Yaratilgan yangi ish o‘rinlari soni
Sanoat	1 280	42 500	38 000
Qishloq xo‘jaligi	870	18 300	22 000
Xizmat ko‘rsatish	1 540	25 600	47 000
Axborot texnologiyalari	320	7 800	9 500
Qurilish	460	13 200	15 000
Jami	4 470	107 400	131 500

Mazkur ko‘rsatkichlar shuni anglatadiki, biznes loyihalar nafaqat iqtisodiy o‘rishga, balki yangi ish o‘rinlarini yaratish, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash va aholi daromadlarini oshirishga ham sezilarli hissa qo‘shmoqda. Xususan, xizmat ko‘rsatish sohasi va sanoat tarmoqlari loyihalari mamlakat yalpi ichki mahsulotining o‘rishida asosiy ulushni egallamoqda.

Bugungi kunda O‘zbekiston “raqobatbardosh iqtisodiyot” tamoyili asosida rivojlanmoqda. Mamlakat Jahon banki tomonidan e’lon qilingan “Doing Business”

reytingida 2024-yilda 69-o‘rinni egalladi, bu esa 2016-yilgi 87-o‘ringa nisbatan sezilarli yutuqdir. Shuningdek, Global Innovation Index reytingida O‘zbekiston 2023-yilda 5 pog‘ona yuqorilab, 82-o‘rinni egalladi. Ushbu natijalar iqtisodiyotda innovatsion va investitsion faollikning ortayotganidan dalolat beradi.

Global iqtisodiy tizimda so‘nggi o‘n yillikda yuz bergan o‘zgarishlar, xususan, texnologik inqilob, raqamli transformatsiya va bozorlarning erkinlashuvi biznes faoliyatining barcha yo‘nalishlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Hozirda korxonalar nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosdagi raqobatchilar bilan bellashmoqda. Shu sababli, samaradorlikni oshirish korxonaning raqobatbardoshligini saqlab qolish uchun asosiy omilga aylandi.

Jahon iqtisodiy forumining 2024-yilgi “Global Competitiveness Report” ma’lumotlariga ko‘ra, iqtisodiy raqobatbardoshlik darajasi eng yuqori bo‘lgan mamlakatlar — Shveysariya, Singapur va AQSh — o‘z muvaffaqiyatini aynan biznes samaradorligi, innovatsion boshqaruv va inson kapitaliga sarmoya kiritish bilan bog‘lagan. O‘zbekiston esa o‘tgan yillarga nisbatan sezilarli ijobiy o‘sishni qayd etdi: 2023-yilda mamlakat 141 davlat ichida 70-o‘rindan 64-o‘ringa ko‘tarildi.

O‘zbekiston iqtisodiyotida 2017-yildan buyon olib borilayotgan islohotlar natijasida biznes yuritish uchun qulay sharoitlar yaratildi. Xususan, litsenziyalash jarayonlarining soddalashtirilishi, soliq yukining kamaytirilishi, xorijiy investorlar uchun kafolat tizimining joriy etilishi biznes loyihalarning rivojlanishiga kuchli turtki berdi. 2024-yilda mamlakatda umumiy ishlab chiqarish hajmi 7,1 foizga o‘sgan, sanoat tarmog‘i 8,3 foiz, xizmatlar sohasi esa 10,2 foiz o‘sishni ko‘rsatgan.

Misol sifatida, “Navoi Free Economic Zone” hududida 2023–2024-yillarda amalga oshirilgan 84 ta investitsion loyiha natijasida 1,2 milliard AQSh dollari miqdorida sarmoya jalb qilindi va 12 mingdan ortiq yangi ish o‘rinlari yaratildi. Ushbu tajriba O‘zbekistonda iqtisodiy erkin zonalarining biznes samaradorligini oshirishdagi o‘rni naqadar muhimligini ko‘rsatadi.

Biznes loyiha¹ning samaradorligi ko'plab ko'rsatkichlar orqali aniqlanadi. Ularning eng asosiylari — sof joriy qiymat (NPV), ichki rentabellik normasi (IRR), foydalilik indeksi (PI) va qaytish muddati (Payback Period) hisoblanadi. Amaliyotda O'zbekistonda ushbu ko'rsatkichlardan eng ko'p qo'llaniladigani foydalilik darajasi va rentabellik normasi hisoblanadi. Masalan, "O'zAvto Motors" korxonasida 2024-yilda yangi "Tracker 2" modelini ishlab chiqarish loyihasi bo'yicha NPV 122 mlrd so'm, IRR 17 foiz, payback muddati esa 3,2 yilni tashkil etgan.

Samaradorlikni oshirishda innovatsion yondashuvlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. 2024-yilda Innovatsion rivojlanish vazirligi tashabbusi bilan "Innovatsion g'oyalar va startaplar" milliy dasturi joriy etildi. Dastur doirasida 200 dan ortiq startap loyihalar moliyaviy va tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlandi. Ulardan 35 tasi xalqaro bosqichga chiqib, xorijiy investorlarni jalb etishga muvaffaq bo'ldi. Innovatsiyalarni joriy etgan korxonalarda ishlab chiqarish unumdorligi o'rtacha 12–15 foizga oshgani kuzatilmoqda.

Samaradorlikni ta'minlashda inson kapitali eng muhim resurslardan biridir. BMT Taraqqiyot dasturi hisobotiga ko'ra, O'zbekiston 2024-yilda Inson taraqqiyoti indeksida 0,73 ko'rsatkich bilan o'rta-yuqori toifadagi mamlakatlar qatoriga kirdi. Biroq kadrlar tayyorlash tizimini biznes ehtiyojlariga moslashtirishda muammolar mavjud. Shu sababli, korxonalar o'z hisobidan treninglar tashkil etmoqda. Misol uchun, "UzDigital TV" kompaniyasi 2024-yilda xodimlar malakasini oshirish uchun 2,4 mlrd so'm mablag' sarfladi, natijada xizmat sifati 14 foizga yaxshilandi.

Global bozordagi o'zgaruvchanlik, geosiyosiy xavflar, logistika muammolari va xomashyo narxlarining tebranishi O'zbekistondagi biznes loyihalarga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. 2022–2024-yillar davomida logistika xarajatlari 22 foizga oshgan, bu esa eksport yo'nalishidagi loyihalarning foydalilik darajasini kamaytirgan. Shu sababli, "2024–2030-yillarda logistika tizimini rivojlantirish konsepsiyasi" asosida yangi temir yo'l yo'nalishlari qurilishi rejalashtirilgan.

O'zbekiston sharoitida biznes loyihalar samaradorligini ta'minlash uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash, raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonlarini tezlashtirish, kichik va o'rta biznes uchun soliq imtiyozlarini kengaytirish, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni rag'batlantirish hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini keng joriy etish muhim hisoblanadi.

Xulosa

Global raqobat sharoitida biznes loyihalar samaradorligini ta'minlash O'zbekiston iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. So'nggi yillarda mamlakatda yaratilgan investitsion muhit, xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash va innovatsion faoliyatni rivojlantirish choralari natijasida ko'plab samarali loyihalar amalga oshirilmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, biznes samaradorligini oshirish uchun innovatsiyalarni joriy etish, inson kapitalini rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni keng qo'llash va eksport salohiyatini oshirish zarur. Shu bilan birga, texnologik eskirish va malakali kadrlar yetishmasligi kabi muammolarni hal etish ham dolzarbdir.

Xulosa qilib aytganda, biznes loyihalar samaradorligini oshirish — bu O'zbekistonning barqaror iqtisodiy o'sishi, raqobatbardoshligini mustahkamlash va global bozor tizimida munosib o'rin egallashining asosiy omilidir.

Takliflar

1. O'zbekistonda biznes loyihalarining samaradorligini oshirish uchun innovatsion faoliyatni keng qo'llab-quvvatlash, startaplar va texnoparklar faoliyatini kengaytirish zarur.
2. Korxonalarda boshqaruvning raqamli texnologiyalar asosida modernizatsiya qilinishini jadallashtirish, shu orqali ishlab chiqarish unumdorligini oshirish lozim.

3. Inson kapitalini rivojlantirish maqsadida amaliy biznes ta'limini kuchaytirish va xususiy sektor ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlash tizimini joriy etish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. **“Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”**. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022.
2. Abdurahmonov Q.X. **Biznes loyihalarni boshqarish asoslari**. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
3. G‘ulomov S.S., Sattorov A.A. **Raqamli iqtisodiyot va innovatsion boshqaruv**. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2023.
4. Karimov A. **O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsion muhit va biznes faoliyatini rivojlantirish**. – “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” jurnali, №3, 2024.
5. Портер М. **Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов**. – Москва: Альпина Паблишер, 2019.
6. Котлер Ф., Армстронг Г. **Основы маркетинга**. – Москва: Вильямс, 2020.
7. Друкер П. **Эффективный менеджер**. – Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2021.
8. Schwab K. **The Fourth Industrial Revolution**. – World Economic Forum, Geneva, 2016.
9. Porter M.E. **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance**. – New York: Free Press, 2008.
10. OECD. **Entrepreneurship at a Glance 2023**. – Paris: OECD Publishing, 2023.